

MUSTAFA ŞEKİP TUNÇ'UN İNSAN ANLAYIŞI

Levent Bayraktar*

Mustafa Şekip Tunç (1886-1958), Cumhuriyet dönemi Türk düşüncesinde, insanı merkeze alan ve onu sosyal ortamın determinasyonlarında kaybetmeden, fert ve şahsiyet varlığı olarak değerlendiren düşünürlerimizden biridir. Düşünce tarihinde, insan varlığını bu şekilde ele alan düşünürlerin yanı sıra, bir de onu, toplumsal bütünün bir parçası olarak ve toplum açısından taşıdığı değer bakımından ele alan düşünürler vardır. Sosyolojizm denilen bu tarz ele alış biçimini Türkiye’de Gökalp temsil ediyordu. Mustafa Şekip’ten önce Türk düşünce hayatında önemli bir yeri olan Gökalp bu düşüncelerini «fert yok, cemiyet var; hak yok, vazife var» sözleriyle ifade ediyordu. Mustafa Şekip’e göre Gökalp’in bu fert anlayışı insanın yaratıcılığını, bireysel varlığına özgü hür fiillerini ihmal etmekte idi.¹ İşte bu ihmal edilmiş olan kısmıyla insanı ele alması, Mustafa Şekip Tunç’un tefekkürünün ayırd edici yönlerinden biridir. O’na göre; “insanın esas ihtiyacı ruh ve beden vahdetini korumaktır; hayvanlar gibi yalnız, halde yaşamayıp mazarını bilen, istikbâli düşünen ve bu hususta projeler yapan insan, vahdetini bozacak baskılara karşı tedbirlerle korunacak bir iktidâra -anormal değilse- daima sahip olmuş, ruhu dağıtacak, çatışmalara uğratabilecek, bedeni yıpratıcı baskılar nereden gelirse gelsin bunları er geç def etmiştir.”² Bu ifadeleri ile ferdin değerini vurgulayan Mustafa Şekip Tunç’a göre, ferdin cemiyet içinde yaşaması “başlı başına bir vahdet gibi yaşamasını bozmuyor, sadece maskeliyor.”³

Mustafa Şekip Tunç, ferdi bir şahsiyet olarak ele almakla Türk tefekkür hayatına yeni bir boyut getirmiş oluyordu. Bu bakış açısı, insan varlığını, tabiatla herhangi bir varlık olmaktan çıkartıp, aşkın bir pozisyona yerleştirdi. Böylelikle insan, fizyolojik, toplumsal ve coğrafi çevrenin bir sonucu olmaktan çıkıp, her şeyi kendisi açısından, yani insan açısından değerlendirebilen ve anlamlandırabilen bir varlık olarak değerlendirilmeye başlandı. Mustafa Şekip’e göre her insan ferdi, bir şahsiyet olarak algılandığında ancak insana hak ettiği sevgi, saygı, hürmet ve değer verilebilir. İnsanın şahsiyet olarak tanınması, onun herhangi bir eşya olmadığının tasdikidir. Mustafa Şekip’e göre; “Ahlâk

* Araştırma Görevlisi, A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü.

¹ Tunç, M.Ş., “Kişinin Değeri”, *Türk Düşüncesi*, cilt 2, sayı 9, 1954, s. 162

² A. g. e., s. 165

³ A. g. e., s. 165

ve karakter, «şahsiyet» idrakine bağlıdır. Şahsiyet denince, büyük bir şahsiyet anlaşılmalı. Şahsiyet saygısı, insanlık şeref ve haysiyetinin tanınması, eşya gibi muamele görmemesini iktiza ettirir. Bu saygı yoksa, kimse kimseye kıymet vermez, verirse de, ancak kuvvet ve menfaate göre verir görünür. Her vatandaş hür ve şerefli tanıdığı içindir ki demokrasi; birçok kusurlarına rağmen, bir rejim olarak yaşamakta devam ediyor.”⁴ Görülüyor ki başkasını da kendisi gibi bir şahsiyet olarak algılayan fert, davranışlarını da bu gerçeğe göre ayarlayacak ve kendisi için kabul edemeyeceği davranışları, başkalarına karşı da sergilemeyecektir. Başlangıçta basit bir ayrım olarak görülen fert-şahıs ayrımı, ahlâkî tazammunları düşünülüğünde, insana farklı anlamların ve değerlerin yüklenilebileceği sonucunu meydana çıkarmaktadır.

Mustafa Şekip Tunç, ferdi bir şahsiyet olarak ele almakla, onu tabiatta herhangi bir varlık olmaktan çıkartmakta, insanı sosyal ve tabii çevrenin bir sonucu olarak görmekten uzaklaşmaktadır. Ancak o, insanın bu çevreden tamamen bağımsız olduğunu ve bu çevreden etkilenmeksizin yaşadığını da söylemez. Mustafa Şekip, insanı yalnızca kendisinin dışındaki şartlarla açıklayamayacağımızı vurgular. Çünkü, ona göre, insan varlığı bütün dış determinasyonlara karşı mesafe alabilen bir irade, şuur ve şahsiyet varlığıdır. Mustafa Şekip’e göre; böyle bir varlığı, sosyolojist bir izahla anlayamayacağımız gibi, onu, tabiatın bir uzantısı olarak görüp, onu anlamayı ve kavramayı sadece biyoloji ve fizyolojiden de bekleyemeyiz. Zira, “fizyolojik tahlil bize hiçbir zaman ruhî tahlil temin edecek değildir. Bunun içindir ki fizyolojik vakıa ve halleri tanımak, psikolojik vakıa ve halleri tanımak olmayacaktır.”⁵ Tıpkı sosyolojik vakıa ve halleri tanımının, psikolojik vakıa ve halleri tanımak olmayacağı gibi. Çünkü Mustafa Şekip’e göre: “cemiyetin yaratmaya muktedir olmadığı ve sırf beşer’e has, cemiyete maya olan bir «insan ruhu» var ise, o halde içtimaî vicdan ve içtimaî hadiselerle irca olunamayacak bir «insanlık ruhu» da olacaktır.”⁶ Ona göre cemiyet ruhuna irca edilemez bu insan ruhunu da sadece içtimaiyat ile anlayamayız. Fakat, “ferdi yaratan tamamiyle cemiyet ise -ki Durkheim ve merhum Ziya Gökalp gibi içtimaiyatçılar bu kanaattedirler- fert, cemiyetsiz olarak bir hayvandan başka bir şey değildir. İnsanlık denen şey dahi cemiyetlerin maşerî vicdanlarından ibarettir.”⁷ Mustafa Şekip, işte böyle bir insan telakkisine karşı çıkar. Zira böyle bir telakki, insanı anlamak için yalnızca fizyoloji ve sosyolojiyi kullanacaktır. Oysa ona göre bu yeterli değildir. Mustafa Şekip, “ruhiyatın bir tabiat ilmi çerçevesinde telakki edilmesine muarızdır. Hele insan ruhunu makine zanneden ve muhakemelerimizi mekanik hareketlere irca eyleyen mekanist görüşü pek zorlama bulur.”⁸ Çünkü ona göre, bi-

⁴ Tunç, M.Ş., “Türkiye’de Ahlâk Meselesi”, *Bilgi*, sayı 50, 1951, s.3

⁵ Tunç, M.Ş., *Ruhiyat*, Dördüncü Basım, İstanbul. 1933, s. 4

⁶ A. g. e., s. 8

⁷ A. g. e., s. 8

⁸ Gürkan, İsmail Kâzım, “Şekip Tunç’un Türk Felsefesindeki Rolü”, *Mustafa Şekip Tunç Jübilesi*, İstanbul 1944, s. 38

yolojik ve fizyolojik yapısı insanın yalnızca bir yönüdür. İnsan, biyolojik varlığına eklediği kültürle ve değerlerle insan olur. Zira ona göre, "Canlı varlıklar arasına hususî bir bünye ve yüksek kabiliyetleriyle katılan insan, etrafını kuşatan ham dünyayı olduğu gibi bırakmamış, zaman ve mekânı kendi ihtiyaçlarına, seviye ve zevkine göre düzenleyerek, «Tarih» denilen beşerî bir realite ve beşerî coğrafya yaratmış ve bu suretle ham dünyadan koparak kendi dünyası ona sadece ham malzeme vermiş, kendisini de dünyaya ham olarak yollamış, bu ham insanı insan yapan yine kendisi olmuştur."⁹

Mustafa Şekip, insanı insan başarılarından ayrı ve ilişkisiz olarak ele almanın hep karşısındadır. Ama aynı zamanda, insan başarılarını birer epifenomen (gölge olay) veya bir üst yapı olarak görmenin de karşısındadır. O insanı, bir bütün olarak ele almaktan yadır. Evreni mekanik dev bir makina ve insanı da bu makinanın bir parçası, bir dişlisi gibi gören, insanın başarılarını da bunun bir uzantısı gibi değerlendiren mekanik dünya görüşü, insanı anlamamıza engeldir. Ona göre; "Bir çalışma faraziyesinden ibaret olan mekanik dünya görüşünü aşarak, yaşanan ve yaşatan beşerî kıymetlerin insan bütünlüğü çapında haklarını tanıyan müşahhas bir insan dünyası görüşünü birinci plana alarak yaşanan dünyayı bu görüşle bezendirmek ihtiyacı karşındayız."¹⁰ Çünkü Mustafa Şekip'e göre insan, bir şahsiyet ve şuur sahibidir. İnsan, şuurunu sayesinde kendi şahsiyetini oluşturur. "O şuur ki, hayvan, ağaç veya taş makulesinden bir tabiat varlığı olmayıp, kendisiyle bir dünya var olan, dünyayı benim ve bizim için var eden bir iktidardır."¹¹ Oysa "materyalist telakki, görüşlerini ruh âlemine kadar yayarken, şuurunu da uzviyet yahut bedene tâbi bir fonksiyon olarak gösterir."¹² Mustafa Şekip, şuurun böyle değerlendirilmesini doğru bulmaz. İnsan, şuurunu sayesinde dış dünyadan, toplumdan bazı unsurları seçerek, kendisine mâleder. Her seçim, bir şeyleri kabul etmek, benimsemek olduğu gibi, bazı şeyleri ihmal etmek, onlarla aramıza mesafe koymak demektir. İşte insanın şahsiyeti, iradî olarak gerçekleştirdiği bu seçimlerinin ve mesafelerinin bir bütünüdür. Bu nedenle de, her insanın kendi manevî hayatı kendine aittir.

Dış dünya ve biyolojik varlığı, insanın manevî yönünü etkiler ama asla onu determine etmez. Bu nedenle de hiçbir insan ferdi, diğerinin aynısı değildir. Çünkü ona göre, her insan ferdi kendi kendisini, irade ve şuurunu ile şekillendirip, kurabilir. Dolayısıyla insan, doğuştan belirlenimler değil, imkânlar getirmektedir. Ne olduğu ve olacağı, kendi seçimlerine, yönelim ve eğilimlerine bağlı olacaktır. İnsanı belirleyen kendi seçimleri ve iradî fiilleridir. "Bütün medeniyet hadiseleri de dahil olmak üzere içtimaîleşen hadiseler, türlü imkân ve ihtimaller arasında bir intihabî tazammun eden manevî bir iradenin eseri, bir mânâ ve kıymet idrakinin mahsulüdürler. Böyle olmayıp da veraset ve onun getirdiği bünye ve mizacın benimseyeceği bir terbiyede kalmak mutlak bir zaruret olsaydı,

⁹ Tunç, M.Ş., "Yalnız İnsan", *Bilgi*, sayı 59, 1952, s. 3

¹⁰ A. g. e., s. 3

¹¹ Tunç, M.Ş., "Dünya ve Bizim Dünyamız", *Bilgi*, sayı 58, 1952, s. 1

¹² Tunç, M.Ş., "Tabiat Alemi ve İnsan Dünyası", *Bilgi*, sayı 75, 1953, s. 6

hiçbir zaman insan olmayacak, içgüdülerimizin hükmü altında kalacaktık.”¹³ Oysa insan, manevî iradesi ve sahip olduğu mânâ ve kıymet idraki ile kendini kurabilme imkânına sahip olan bir canlıdır. İşte Mustafa Şekip’e göre bu mânâda insan, diğer canlılardan farklıdır. Sosyal ve tabii ortam aynı olsa bile, her bir fert, ondan farklı bir biçimde etki alır. İnsan da diğer canlılar gibi bir çevre içinde yaşar, ama insanın çevreye karşı olan tutumu diğer canlılardan farklıdır. Meselâ hayvan, çevresiyle kayıtlıdır, ve çevre onun hayatta kalabilmesinde, şekillenmesinde, birinci derecede belirleyicidir. İnsan ise, hayvandan farklı ve fazla olarak içinde bulunduğu çevreyi değişim ve dönüşüme tâbi tutabilir, kendi anlam ve değer dünyasından yansıtacağı anlam ve değerlerle, psikolojik bir âlem yaratabilir. Yani çevreye ilaveler yapabilir. Mustafa Şekip bu düşüncelerini şöyle ifade eder; “İnsan da hayvan gibi evvelâ ham bir varlıkla çevrilidir. Yalnız etrafını saran bu ham varlık içinde kapanıp kalmaz; mevcudiyetini gösterecek ham varlıkları kendi dünyası hâline getirdikten başka, mânâlandırarak suretiyle psikolojik bir âlem yaratarak bunun içinde yaşar.”¹⁴

Mustafa Şekip’e göre, dünyanın ve hayatın mânâsı ve değeri, bizim ona yüklediğimizden ibarettir. Dünyaya yönelişimiz sonucunda, kendimiz için kurduğumuz dünya, artık bizim için ve bizim dünyamızdır. Yani bizim, dünyamızı kurabilme gücümüz vardır. Bu konuda Mustafa Şekip şöyle söyler; “Realite haddi zatında (kendinde) ne ise o dur, ona bir şey yapamayız. Fakat realiteye verilecek mânâ ve şekillerde tamamiyle serbestiz. Nitekim dünyaya mitolojik, mistik, aklî, hayalî, mevhum yahut ilmî bir mânâ verebildiğimiz gibi, eşyaya da istediğimiz şekilleri veriyoruz. (...) Dünyanın dili yoktur. Onu biz söyletir, biz dillendiririz ve böylelikle bizim dünyamız vücut bulur. Onu nasıl söyletirsek söyletelim, ses çıkaracak değildir. O halde dünyaya ve hayata, doğru veya yanlış mânâ vererek bu mânâlar içinde yaşamak da bize bağlı kalıyor.”¹⁵

Görülüyor ki Mustafa Şekip, insana içinde yaşadığı dünyasını kurabilmek gibi çok önemli bir anlam yüklüyor. İnsanı önceden şekillenmiş bir planı gerçekleştirmeye mahkûm bir canlı olarak görmüyor, ona irade, seçme ve hürriyet atfediyor. Mustafa Şekip’e göre; hürriyet, insanın dünyayı kendisine göre anlamlandırabilmesi, kendi dünyasını kurabilmesinin yanısıra, yine kendi iradesi ile kendisine bir ahlâkî ilke seçip, bir ilkeye bağlanıp, o ilke doğrultusunda yaşamasıdır. Tabiatı sadece insan varlığı, kendisine bir davranış ilkesi belirleyerek, ona bağlı olarak yaşar. Bu anlamda insan, ahlâkî bir varlık olur. İnsanın ahlâkî bir varlık olması, onun manevî varlığının bir parçasıdır. Manevî varlığı insanın, biyolojik ve fizyolojik varlığının dışındadır. “Yalnız bir melekesi ile yaşamayan İnsan, bütün şahsiyetinin, bütün melekelerinin ihtiyaçlarıyla yaşamak zorundadır.”¹⁶ İnsanda “bilim” ihtiyacının yanında “takdir etme”, “kıymet verme” ihtiyacı da

¹³ Tunç, M.Ş., “Veraset ve Terbiye”, *Bilgi*, sayı 60, 1952, s. 1

¹⁴ Tunç, M.Ş., “Dünya ve Bizim Dünyamız”, *Bilgi*, sayı 58, 1952, s. 2

¹⁵ A. g. e., s. 2

¹⁶ Tunç, M.Ş., “Tabiat Alemi ve İnsan Dünyası”, *Bilgi*, sayı 75, 1953, s. 12

vardır. Mustafa Şekip'e göre, takdir etme, güzelliğe kıymet verme ihtiyacından sanat, doğruluk ve adalete verdiğimiz kıymetlerden de hukuk ve ahlak doğar. İnsan'da, tarif ve ispat edilememekle beraber, yok edilemez istek ve dilekler vardır. Bunları ideal kıymetlere yöneltmek ise ahlak ve dinin emirleridir. Bu emirlere dıştan uyma şekline hukuk, vicdanla uyma şekline ahlak, imanla uyma şekline de din diyoruz.¹⁷ İnsan, varlıklar için olduğu gibi kıymetler için de değişmez, mutlak bir ölçü arar. Mustafa Şekip'e göre, kıymetlerin en değişmez, şaşmaz ve sarsılmaz ölçüsü bütün büyük dinlerde Tanrı'dır. Tanrı, en büyük yaratıcıdır ve yarattığı bu dünyada da aynı vasıf devam etmektedir.¹⁸ Mustafa Şekip'e göre; "şuurlu bir varlık için mevcut olmak değişmeye, değişmek kemale ermeye, kemale etmek kendini hudutsuz bir surette yaratmaya bağlıdır."¹⁹ İşte Mustafa Şekip'e göre kendini bu şekilde ilerleyerek oluşturan insan, biyolojik varlığının üstüne çıkarak manevî varlık statüsüne yükselmiş insandır. Ona göre insan, manevî varlık statüsüne yaklaştığı ölçüde de, insanlık ürünlerinde zenginliğe, çeşitliliğe ve estetik inceliğe, zerafete, iyiye ve güzele yaklaşır.²⁰ Çünkü insan, mânâ ve kıymet idrakine sahiptir. İşte bu yönüyle insan, hem tabiattaki diğer varlıklardan ayrılır, hem de insanlık başarılarının gerçekleştirilmesine yönelir.

İnsanlık başarılarını gerçekleştiren, gerçek anlamda insan olarak gördüğü bu insan varlığına Mustafa Şekip Tunç, «müşahhas insan» diyor. Ona göre müşahhas insan, kendi gücü ölçüsünde insanlık ürünlerinin yaratılmasında rol oynayan insandır. Çünkü insan varlığının hikmeti ve en büyük mutluluğu da iktidarı nisbetinde yaratmaktır.²¹ Dünyadaki sürekli oluş hâli böylece insanda devam eder. Mustafa Şekip'e göre insan, kendi dünyasını kurabilme, ahlâkî değerlere bağlanabilme ve bu değerlere uygun yaşayabilme ve yaratıcılığını kullanarak insanlık ürünlerini yaratabilme ve böylece zamanın yaratıcılığına katılabilmeye özellikleri ile insan oluyor. Bunun yanısıra insan, kendi varoluşunun anlamını sorgulayan ve kendisinin tabiattaki yerini düşünen bir varlıktır. Yani insan, dış dünyaya mesafe alarak, onu anlamlandıran bir varlık olduğu kadar, kendisini de anlamlandıran bir varlıktır. İnsan bu anlamlandırma faaliyetini şuuru sayesinde gerçekleştiriyor. İnsan, şuuru aracılığı ile, kendisi hakkında bir fikre sahip oluyor. Mustafa Şekip'e göre; insanın bu noktada fark ettiği şey, kendisinin sadece tabiatın bir uzantısı olmadığıdır. İnsan, kendisine baktığında, kendisinin tabiattaki diğer varlıklardan farklı olduğunu, tabiattaki herhangi bir varlık olmadığını görür. Zira kendisi hakkında bir anlamlandırma faaliyetinde bulunan yalnızca odur. Mustafa Şekip'e göre; "büyük dinlerin «eşref-i mahlûkat» olarak vasıflandırdıkları insan, tekâmül zincirinin son halkası olmakla beraber, subjektif varlığının aşkın ve taşkın olan istidât, temâyül ve iştiyâkleriyle hayvanlardan esaslı bir surette ayrılır. Fizik, moral, estetik ve entellektüel ihtiyaçlarının çokluğu, ha-

17 Tunç, M.Ş., *Bir Din Felsefesine Doğru*, İstanbul 1959, s.12

18 Tunç, M.Ş., "Müşahhas İnsan ve Onun Dünyası", *Bilgi*, sayı 77, 1953, s.8

19 Tunç, M.Ş., "İş ve Düşünce", *İş*, yıl 1, sayı 2, 1934, s. 84

20 Tunç, M.Ş., "Veraset ve Terbiye", *Bilgi*, sayı 60, 1952, s.1

yale düşkünlüğü ve ihtiyaç karakterleriyle de bir üstünlük gösterir.”²² Yani insan, tabiattaki diğer varlıklardan farklı olarak, manevî ihtiyaçları olan²³ ve bu ihtiyaçları doğrultusunda manevî bir dünya kurabilen şuurlu bir varlıktır. Tabiattaki diğer varlıklar neyi gerçekleştirmek için var iseler, onu gerçekleştirirler. Yani türsel özellikleri ile kayıtlıdır. İnsan ise, biyolojik yönü bakımından olmasa bile, manevî yönü ile, böyle bir kayıtlılığa tâbi değildir. O, iradesi ve seçimleri ile kendini belirler. Kendi şahsiyetini kurar. Meselâ bir çam fidanının büyüyüp bir çam ağacı olacağı şüphesizdir. Bir insan varlığının ise, insan formunda olacağı kesin olmakla birlikte, nasıl bir insan olacağı, yani şahsiyetinin nasıl olacağı önceden belirlenmiş değildir. Sonuçta her insan farklı bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Mustafa Şekip’e göre; “tabiatta umumî olan ile hususî olan arasında fark yoktur. Tek bir hayvan ne kadar mükemmel olsa, kendi cinsinin bir ferdidir.

İnsan için de aynı şey söylenebilir mi? Bir koyunu diğer bir koyunla değiştirebiliriz. Fakat bir insanı diğer bir insanla değiştirebilir miyiz? Değiştiremiyoruz. Çünkü her insan kendi cinsinin sadece bir ferdi değil, aynı zamanda bir şahsiyettir, ve şahsiyet olarak tek ve emsalsizdir. Kimse ile mukayese edilemez.”²⁴ İşte bu nedenle de, Mustafa Şekip’e göre; bir insan hakkında bilgi edinmek de ondaki bu «şahsî» olanı kavramak demektir ve kültür ilimleri ile tabiat ilimleri arasındaki fark da buradadır.²⁵ Yani, şuuru ve şahsiyeti ile hem tabiatı, hem de toplumdaki diğer insanlardan ayrılan insanı, tabiattaki diğer varlıkları tanınamızı sağlayan yöntem ve yetilerle tanıyamayız. Yani sadece akılla insanı kavrayamayız. Mustafa Şekip’e göre, insanın aklının dışında, bir duygu ve düşünce dünyası, bir değerler dünyası vardır. Arzuları ve idealleri vardır. İşte insanı bu yönleri ile de kavramamızı, kendimizde bulunan bu yön, yani mânevî yön sağlayacaktır. Bu nedenle Mustafa Şekip’e göre, insanın biyolojik olmayan yönünü açıklayamayız fakat anlarız.²⁶

Görülüyor ki Mustafa Şekip Tunç, insanı herhangi bir obje gibi görmüyor. Onu, kendisine mahsus bir dünyası olan, dünyayı kendisine göre kurabilen, yaratıları olan, duyguları, düşünceleri, değerleri, inançları ve idealleri olan bir varlık olarak ele alıyor. İnsanın bu farklılığını gözardı ederek, onu herhangi bir obje gibi değerlendiren görüşlere de karşı olduğunu belirtiyor. Ona göre; “kayıtsız ve şuursuz maddeden yapılmış bir makine olduğumuz telakkîsi, ilmî, müsbet bir hakikatmiş gibi devam ettikçe, insanlığı da petrol, kömür gibi alabildiğine harcamakta ciddî hiçbir endişemiz olamaz. Nasıl ki geçirdiğimiz iki büyük cihan harbi insanlık kaygusuna karşı ne kadar sağır kaldığımızı olanca fecaat ve acılığıyla göstermiştir.”²⁷

²¹ Tunç, M.Ş., “Müşahhas İnsan ve Onun Dünyası”, *Bilgi*, sayı 77, 1953, s. 6

²² Tunç, M.Ş., “Müşahhas İnsan ve Bünyesi”, *Bilgi*, sayı 76, 1953, s. 7

²³ Tunç, M.Ş., “Din İhtiyacı ve Terbiyesi”, *Bilgi*, sayı 71, 1953, s. 1

²⁴ Tunç, M.Ş., “Tabiat Âlemi ve İnsan Dünyası”, *Bilgi*, sayı 75, 1953, s. 10

²⁵ A. g. e., s. 10

²⁶ Tunç, M.Ş., “Kişinin Değeri”, *Türk Düşüncesi*, cilt 2, sayı 9, 1954, s. 165

²⁷ Tunç, M.Ş., “Yalnız İnsan”, *Bilgi*, sayı 59, 1952, s. 3

Mustafa Şekip'e göre, insan kendini tabiattaki herhangi bir obje gibi görmemelidir çünkü öyle değildir. İnsan, kendisine mesafe alarak, kendisi hakkında bir anlamlandırma yapabilme imkânına sahiptir. Bu imkânı kullanarak kendisinin farkına varmalı ve kendisini bir şahsiyet olarak gerçekleştirebilmelidir. İşte o zaman gerçek mânâda müşahhas bir insan olacaktır. Mustafa Şekip'e göre insan bunu yapabilmek için, bu şuurunu geliştirecek bir eğitime ihtiyaç duyar. Çünkü ona göre, insan anlayışımız belirli bir eğitim modelini öngördüğü gibi, her eğitim modeli de, bir insan anlayışını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.²⁸ Yani, yetiştirmek istediğimiz insana göre bir eğitim modeli geliştiririz. Burada Mustafa Şekip Tunç, belli ve standart bir tip insan yetiştirmek için bir eğitim modeli teklif etmiyor. Onun burada, eğitim yoluyla oluşturulmasını teklif ettiği insan tipi; kendisini kurabilen, kendisini gerçekleştirebilen, kendisinin yalnızca biyolojik bir varlık olmadığının farkına vararak, kendisindeki manevî yönü de anlayabilen, kendisindeki irade ile kendisine ve dış dünyaya şekil verebilen bir insan tipidir. Yani, ruh-beden bütünlüğünü sağlamış, kendisiyle barışık, şuurlu, şahsiyetli, müşahhas bir insan.

Mustafa Şekip'e göre her insan ferdi bir şahsiyet olarak algılandığında ancak insana hak ettiği değer verilebilir. Başkasını da kendisi gibi bir şahıs olarak algılayan kişi davranışlarını da bu gerçeğe göre ayarlayacak ve kendisi için kabul etmediği ve edemeyeceği davranışları başkalarına karşı sergilemeyecek ve onlar için de kabul etmeyecektir.²⁹

Kısacası, kendi şahsiyetini kazanmış bir insan diğer insan fertlerini de birer şahsiyet olarak görür, böylece de onlara bir şeref, haysiyet ve insanlık değeri atfeder ve kendi asıl değerini de başkalarına yüklediği bu değer yoluyla kazanır.

Abstract

The Idea of Man in the Philosophy of Mustafa Şekip Tunç

According to Mustafa Şekip Tunç, the knowing of man and conceptualizing the image of man as real as possible can be contrived in a holistic perspective. The reason is that the human being can never be defined or understood from the point of a single discipline. In his opinion, our material and spiritual beings complete each other and any one of them is incomplete or meaningless without the other. Therefore, to understand man is something that can neither be realized by biology or physiology nor by psychology or sociology alone. It is only a holistic philosophical approach based on the whole disciplines investigating man and his cultural doings that can give us the representation of man. Otherwise, the ideologies that reduce man to the level of only one discipline or element would be insufficient. Mustafa Şekip has been in the effort of realizing the idea of that complete man all over his life of contemplation.

²⁸ Tunç, M.Ş., *Psikoloji Dersleri*, İstanbul 1950, s. 14

²⁹ Tunç, M.Ş., "Türkiye'de Ahlak Meselesi", *Bilgi*, Sayı 50, 1951, s. 2-4